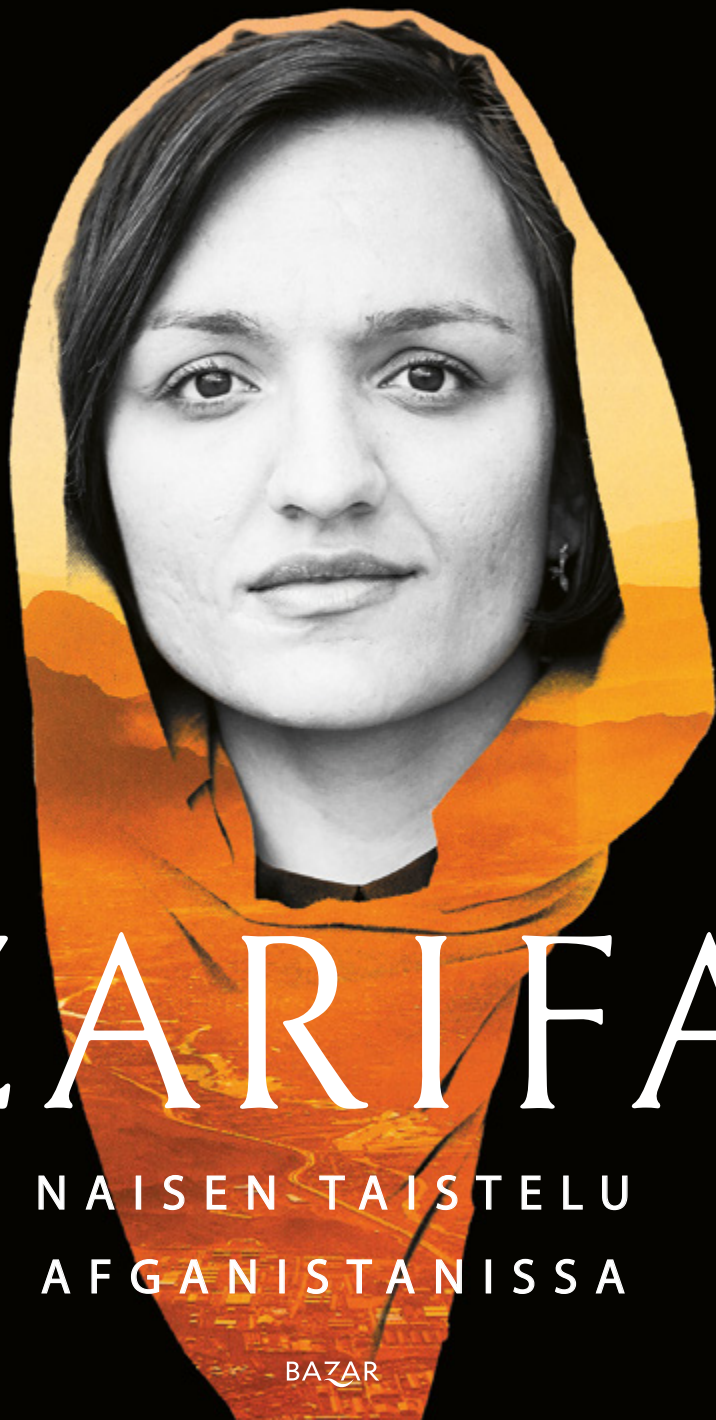


ZARIFA GHAFARI

ja HANNAH LUCINDA SMITH



# ZARIFA

NAISEN TAISTELU  
AFGANISTANISSA

BAZAR

ZARIFA GHAFARI

ja HANNAH LUCINDA SMITH

# ZARIFA

NAISEN TAISTELU  
AFGANISTANISSA

Suomentanut Anssi Eriksson

BAZAR



Bazar Kustannus

Alkuteos: *Zarifa – A Woman’s Battle in a Man’s World*

Copyright © Zarifa Ghafari 2022

This Finnish language edition published by agreement  
with the Sebes & Bisseling Literary Agency,  
acting on behalf of the Asia Literary Agency

Laulun ”Minun maani” sanat sivulla 287 Dawood Sarkhosh  
Bazar Kustannus on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

ISBN 978-952-376-927-4

Taitto Jukka Iivarinen / Taittopalvelu Vitale

Painettu EU:ssa

*Urheille afganistanilaisille naisille,  
jotka taistelevat vapaudestaan julmuutta ja ääriliikkeitä  
vastaan vapauden ja ihmisyyden puolesta.*

# Prologi

Changa, Wardakin maakunta  
helmikuu 2022

Miehet halusivat tietää kaiken Saksasta. Kun teinit olivat siivonneet riisi- ja lihalautaset sekä puoliksi syödyt maitovanukaskulhot ja taitelleet oranssin, lautasilta pudonneiden jyvien ja sokerikääreiden sieppaamiseen tarkoitetun muovimaton, vanhemmat keskittivät kaiken huomionsa minuun teetä hörppiessään. Vedin syvään henkeä, kohensin päähuiviani ja aloitin kertomalla heille ajokorteista.

”Sitä varten joutuu opiskelemaan tunteja!” kerroin.  
”Ja lopuksi täytyy suorittaa ajokoe.”

He katselivat toisiaan yllättyneinä. Kenenkään heidän ajokykyjään ei ollut arvioitu ennen kuin he olivat asettuneet ratin taakse. Kiristin ruuvia entisestään.

”Ja jos rikot sääntöjä liian monta kertaa, *he ottavat ajokorttisi pois!*”

Nyt miehet olivat shokissa. Saksa oli vapauden maa, eikö? Joten mitä he oikein tarkoittivat ottamalla mieheltä oikeuden ajaa? En ollut vielä edes päässyt kunnolla asiaan – leuat loksauttaviin supermarkettien perunoiden hintoihin ja rahasummiin, jotka joutui luovuttamaan valtiolle ennen kuin edes näki palkkakuittiaan. Tiesin näiden olevan heille ällistyttäviä uutisia, ja että he eivät tulisi täysin uskomaan minua. Kaukaisessa Changan maalaiskylässä, jonne oli 96 kilometrin, mutta kahdeksan tunnin ajomatka pitkin Kabulin vuoriston kurateitä, oletettiin, että jokainen joka oli selvinnyt Eurooppaan asti, eli lukuksen keskellä. Ja täällä minä nyt olin, lähettiläs luvatus- ta maasta, vieläpä nuori afgaaninainen, kertomassa heille, että heidän käsityksensä oli täysin väärä.

En voinut syyttää siitä näitä miehiä: heillä ei ollut juuri muuta kuin toivoa. Changa koostui beeseistä savimajoista ilman juoksevaa vettä tai sähköverkkoa. Puhelinsignaalin löytääkseen joutui kiipeämään korkeammalle vuoristoon. Vessassa käydäkseen tuli kyykkiä rinteessä olevassa majassa. Koulu oli yhden huoneen käsittävä pojille tarkoitettu madrasa, missä Koraanit ja muu uskonnollinen kirjallisuus oli kasattu seinän vierustaan valtavan rukousmattokasan viereen. Luokka oli sisäpihalla säiden armoilla. Siellä tytöt istuivat jalat ristissä maassa oppitunneillaan helmikuussa, kun lumi muutti tiiviin maan mudaksi. En olisi pitänyt siellä edes eläimiä.

Miehille vääjämätön kevään saapuminen tarkoitti muutamaa miellyttävää kuukautta, jolloin jopa ne, jotka

uskoivat Saksan olevan ilmaisten Audien maa, julistivat ylpeästi pysyttelevänsä mieluummin kotikylässään. Keväällä lumi sulaa rosoisilta vuorilta ja paljastaa smaragdinvihreän nurmen ja tuo omenapuiden paljaille oksille uusia lehtiä. Aurinko nousee aiemmin ja lämmittää maata joka päivä hieman voimakkaammin, ja muutaman viikon aikana kaikki alkoi kukoistaa aromikkaassa latvustossa. Miehet kahlaavat laakson pohjalla olevassa joessa löysissä shortseissa ja t-paidoissa, roiskien vettä toistensa päälle ja kiljuen ilosta. Naiset eivät tulisi liittymään heidän seuraansa. Changassa miltei kaikki yli 14-vuotiaat naiset olivat naimisissa, eikä heillä ollut aikaa leikkiä.

Suurin osan Changan palveluista, koululaitos mukaan lukien, tuli Talibanilta. Sen 20 vuoden ajan, jonka kansainväliset avustajajärjestöt ja Naton armeijat olivat viettäneet Afganistanissa, vain pennejä niistä miljardeista punnista, jotka maahan syydettiin päätyi tämänkaltaisiin kyliin. Niissä ei välttämättä olisi edes tiedetty, että hallinto Kabulissa oli vaihtunut vuonna 2001 ilman ilmaiskuja ja niitä seuranneita öisiä hyökkäyksiä. Edellinen kerta kun ulkomaalaiset olivat käyneet Changassa tapahtui 1980-luvulla, jolloin siellä piipahti kaksi ranskalaista lääkäriä – ellei mukaan lasketa ilmasta laskuvarjoillaan saapuneita ja Robocop-varusteisiin pukeutuneita amerikkalaisia. Kukaan ei ollut vaivautunut päällystämään tietä, tai rahoittamaan toria, tai rakentamaan jätevesijärjestelmää. Venäläisten panssarivaunujen raadot reunustivat edelleen teiden varsia. Nuo ruostuvat rykelmät olivat 30 vuoden aikana

haalistuneet samanlaiseksi okrankeltaiseksi kuin maakin. Eräs ruotsalainen avustusjärjestö oli rahoittanut alkeellisen synnytysosaston entiseen koulurakennukseen, ja kouluttanut paikallisia naisia toimimaan kättilöinä suoraviivaisissa synnytyksissä. Talibanin rinnakkaishallinto tarjosi täällä kaiken muun aina koulutuksesta turvallisuuteen ja sharia-lakiin. Yksi alueen suurimmista rakennuksista, joka oli ennen kuulunut Wardakin kuvernöörille, oli nyt militanttien vankila. Ja juuri siitä syystä, sekä oman turvallisuutensa vuoksi, kaikki kylässä tukivat Taliban-liikettä.

Changan uteliaat vanhat miehet, isät ja Talibanin poikien tukijat näyttivät *National Geographicin* esittelemältä Afganistan-stereotypeiltä. Heidän tahrattomasta kankaasta valmistettujen turbaaniensa huolitellusti asetellut rullat tuplasivat heidän päidensä läpimitat. He pukeutuivat valtaviin villaisiin *patoihin*, jotka olivat tyylikkäitä, maanläheisissä väreissä loistavia hartioille ja niskoille laskeutuvia saaleja. Ulkona purevassa vuoristotuulella liikkueensa he vetivät *paton* päänsä yli ja kietoivat ne maskien tavoin nenän, suun ja leuan ympärille, jättäen näkyviin ainoastaan pöllömäiset, meripihkan väriset silmänsä. Jotkut teinit olivat omaksuneet tyylin, ja he lisäsivät vielä hie-man kajaalia ripsiensä ympärille efektin voimistamiseksi. He olivat kerääntyneet tervehtimään minua ja kutsuneet minut syömään kotiensa parhaisiin salonkeihin, joita perheiden ainoat kaasukäyttöiset patterit lämmittivät. Istuimme kaikki mukavasti täyteläisillä, huoneen laidoille ripotelluilla punaisilla tyynyillä. Naiset olivat muualla,



asunnon kylmemmässä päädyssä, odottaen vuoroaan päästä syömään meille valmistamaansa ruokaa.

Ulkopuolisen tarkkailijan silmissä saattoi näyttää, että Changassa ei ollut muuttunut mikään satoihin vuosiin, ja että kyse oli paikasta, jota maailman marssi kohti moderneja aikoja ei ollut hetkauttanut. Mutta pieni yksityiskohta paljasti totuuden. Turkoosiksi maalatulle seinälle oli ripustettu korkealle vaaleanpunaisin ja keltaisin köynnöksin koristeltu valokuva nuoresta miehestä, jolla oli ohuet viikset ja sivujakaus. Kuva oli selvästi ammattilaisen vuosikymmeniä aiemmin ottama. Turbaanipäisiä jälkeläisiään siitä tuijottava Mohammad Jan oli pukeutunut pukuun ja solmioon. Kuva oli otettu 1970-luvun alussa, jolloin hän oli ollut nuori liikenteenohjaaja Kabulissa ja lähtenyt Changasta luodakseen itselleen uuden elämän pääkaupungissa. Kabulissa hänet oli houkuteltu vasemmistolaisen politiikan pariin sen lupauksilla edistyksellisestä, demokraattisesta Afganistanista. Hän liittyi sen myötä sosialistiseen Khalq-puolueeseen (Kansojen demokraattinen puolue), jolla oli yhteyksiä Neuvostoliittoon. Hän meni naimisiin, perusti perheen eikä hänellä ollut mitään syytä uskoa, että hänen tai heidän elämänsä ei tulisi jatkumaan samoissa uomissaan tällä modernillakin aikakaudella.

Vuonna 1973 kaikki alkoi kuitenkin purkautua. Ensin kuningas Zahir Šah suistiin vallasta, ja sukulaisensa ”korruptoituneeksi ja heikoksi” tuominut serkkunsa kenraaliluutnantti Mohammad Daud Khan vannoi tuovansa

maahan demokratian. Kenraali Khan nosti Khalq-puolueen valtaan ja julisti itsensä presidentiksi. Neuvostoliitto käytti tilanteen hyödykseen ja alkoi lisätä poliittista vaikutusvaltaansa. Vuonna 1978 Moskovon tukema kommunistinen ryhmittymä järjesti oman vallankaappauksensa, tappoi Khanin ja otti vallan itselleen. Uutta hallitusta johti Nur Muhammed Taraki, vasemmistolainen kirjailija ja toimittaja, joka oli vakuuttunut bolševikilaisen vallankumouksen tarpeesta. Hän alkoi välittömästi takavarikoimaan ja jakamaan yksityisomaisuutta uudelleen ja tuhosi keskiluokan maan syöksyessä kohti anarkiaa. Vuoden sisällä eri ryhmien erimielisyydet repivät uuden hallituksen kappaleiksi, ja joulukuussa 1979 neuvostoarmeija ylitti rajan, saavutti Kabulin vain muutamassa päivässä ja perusti sinne oman nukkehallituksensa. Se käynnisti vuosikymmenen mittaisen Neuvostoliiton ja afgaanien välisen sodan, jonka vastarinta muodostui uskovaisista miehistä, jotka kutsuivat itseään *mujahideeniksi*, pyhiksi sotureiksi, joille jumalaton kommunismi oli kauhistus.

Mohammad Jan ei edustanut enää edistystä: mujahideenin mukaan hän oli petturi. Changassa tuki mujahideenin vastarintaa kohtaan oli järkkymätöntä. Ja niinpä miljoonien afgaanien lailla Mohammad valitsi itsesuojelun tien. Hän luopui länsimaisesta puvusta ja solmiosta, muutti nuoren perheensä takaisin kotikyläänsä, alkoi työskennellä rekkakuskina ja antoi tukensa mujahideenin raa'an sotaherran ja fanaattisen islamistin Gulbuddin Hekmatyarin johtamalle ryhmittymälle.

Mohammadin palattua Changan Afganistanin hallinto oli vaihtunut neljässä vuosikymmenessä kolmesti, Neuvostoliiton nukkehallituksesta Talibanin teokratiaan, kansainvälisesti tuettuun hallintoon, ja lopulta takaisin Talibanille. Changan kaltaisissa kylissä Kabulin mullistukset eivät kuitenkaan merkinneet juuri mitään. He olivat tukeneet mujahideeniä ja sen jälkeen Talibania, kun oli käynyt selväksi, että se oli ryhmittymistä kaikkein vahvin. Kun Taliban ajettiin pois Kabulista ja muista kaupungeista vuonna 2001, sen taistelijat vetäytyivät maalle – Changan kaltaisiin paikkoihin – ja pysyivät kiinni vallankahvassa rinnakkaishallinnollaan. Lopulta elokuussa 2021 talibaniin rinnakkaishallinto muuttui jälleen Afganistanin päähallinnoksi.

Huoneessa olleet miehet, joista jotkut olivat Mohammad Janin poikia ja toiset hänen veljiään, olivat suurimmaksi osaksi iloisia siitä, että taliban oli palannut valtaan. Presidentti Ashraf Ghanin johtama edellinen hallitus oli läpeensä korruptoitunut, ja täytti taskunsa kansainvälisesti lahjoitetuista rahoista, joilla oli tarkoitus parantaa tavallisten afganistanilaisten elämää. Nyt kyläläisten ei tarvinnut huolehtia yöllisistä iskuista tai siitä, että ulkomaiset sotilaat ryntäisivät heidän koteihinsa likaisissa saappaissaan samalla kun heidän vaimonsa ja tyttärensä olivat kotona. He toivoivat, että uusi Taliban-hallinto saattaisi käyttää rahaa Changan hyväksi.

Paradoksien maassa pienin niistä oli seinällä roikku-  
nut kuva – se oli taltioitu perheen kunnioitetuimmasta

miehestä tyylikkäässä länsimaalaisessa puvussaan ja katseessaan toivo Afganistanista, jossa naiset olisivat tasa-arvoisia miesten kanssa.

Nimeni on Zarifa Ghafari. Olen maani sisällissodan aikana vuonna 1994 syntynyt afgaaninainen. Vartuin Talibanin ensimmäisen hallintokauden aikana. Tulin täysi-ikäiseksi vuoden 2001 jälkeisellä aikakaudella, jolloin läntiset armeijat, avustusjärjestöt ja miljardit dollarit pitivät mukamas demokraattista hallitusta pystyssä. Aikuisena minusta tuli ensimmäinen naispuolinen, aivan Talibanin sydänmailla Kabuln länsipuolella sijainneen Wardakin maakunnan pormestari. Tuossa asemassa minusta tuli yksi maan näkyvimmistä naisista ja Talibanin suorapuheinen vastustaja. Sen johdosta militantit yrittivät salamurhata minut kolmesti, ja siinä epäonnistuttuaan he tappoivat isäni. Kun Afganistan jäi jälleen Talibanin armoille elokuussa 2021, minut pakotettiin pakenemaan, nousemaan yhdelle kaoottiselta Kabuln lentokentältä lähteneistä evakuoitilenoista ja aloittamaan uusi elämä pakolaisena Saksassa.

Kuusi kuukautta myöhemmin tein päätöksen, joka teki minusta joidenkin maanmiesteni silmissä sankarin ja toisille anteeksipyytelijän: palasin Afganistaniin tarkoitukseni kohdata Talibanin silmästä silmään. Jotkut kysyivät miten ja miksi oikein tein sen. Käytännössä se oli helppoa: olen kuitenkin edelleen Afganistanin kansalainen. Matkustin maahan lentokoneella kuten kuka tahansa

muukin. Se oli vaikeaa niin henkisesti kuin fyysisestikin. Muutama kuukausi sen jälkeen kun Taliban oli palannut valtaan, se oli pidättänyt useita naisaktivisteja ja asettanut roppakaupalla naisten vapauksia rajoittaneita sääntöjä. Olin huolissani, että minut pidätettäisiin heti kun näyttäisin passini maahanmuuttoluukulla tai että tarkastuspisteen jännittänyt nuori talibani tunnistaisi minut, eikä kykenisi pidättelemään raivoaan.

Turvallisuuteni takaamiseksi sain Saksan valtion tuen ja vakuudet Talibanin johdolta, ettei minulle tapahtuisi mitään Afganistanissa ollessani. Sen takia muut afgaaniaktivistit syyttivät minua uuden hallinnon valkopesusta. Mutta en palannut maahan poliittisista syistä, enkä tavannut tai järjestänyt minkäänlaisia neuvotteluja Talibanin kanssa. Vierailin Kabulissa pian Saksaan lähtöni jälkeen perustamani humanitaarisen projektin tiimoilta, ja näyttääkseni solidaarisuutta edelleen Afganistanissa asuneille naisille. Se mihin törmäsin maassani, johon pelkäsin etten voisi enää koskaan palata, oli paljon monimutkaisempaa kuin siihen liitetyt yksinkertaisen mustavalkoiset kertomukset.

Toimiessani Wardakin pormestarina toukokuusta 2018 kesäkuuhun 2021, en olisi voinut mennä Changaan vaikka se kuuluikin paperilla velvollisuuksiini. Talibanin valta-alue alkoi puolentoista kilometrin päässä toimistostani maakunnan pääkaupungissa Maidan Shahrissa, ja vaikka olisinkin selvinnyt tienvarsiväijytyksistä, minut olisi ilman epäilystäkään pidätetty kylään perille saapuessani.

Luottamustehtäväni aikana katselin, kuinka Taliban valtasi alaa Wardakissa, kunnes taistelu ylsi kaupunkiin saakka ja pakotti minut lähtemään Kabuliin asettuneen uuden hallinnon tieltä. Mutta nyt kun koko maa oli Talibanin vallassa, saatoin matkustaa vapaasti, ja kylän vanhimmat toivottivat minut tervetulleeksi. Kirpakkana aamuna alkukevään auringonsäteiden alettua jo sulattaa vuorenhuippujen lumimassoja, jaoin avustuspaketteja ja puhuin kyläläisten kanssa heidän taloudellisista ongelmistaan. Vanhimmat kutsuivat minut keskustelemaan Changan kokoussaliin – kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun kukaan heistä oli istunut alas väittelemään paikallispolitiikasta naisen kanssa. Olimme painautuneet toisiamme vasten pieneen huoneeseen seinään kiinnitetyn suuren Talibanin valkoisen lipun alle, ja he selittivät, miksi olivat tyytyväisiä siihen, että vanha hallinto oli tiessään.

”Enää ei ole sotaa, ei verenvuodatusta”, sanoi mies, jonka turbaani loisti lumenvalkoisena. ”Avustukset menivät aiemmin sotaherrojen ja vaikutusvaltaisten ihmisten kumppaneille. Nyt ainakin edes osa siitä tavoittaa apua kaipaavat ihmiset.”

Toinen mies, jonka kasvot muistuttivat uurteisuudessaan ja ruskeudessaan saksanpähkinää, oli eri mieltä. ”Mutta nyt Taliban jakaa avustukset omalle väelleen”, hän sanoi. ”Ne eivät edelleenkään päädy niitä tarvitseville.”

Puhuin puoli tuntia näille miehille, jotka olisivat vain muutamaa kuukautta aiemmin juhlineet kuolemaani. En tuntenut pahennusta tai vihaa. Syitä siihen ei ole helppo

selittää. Yritykset päättää elämäni pormestarina ollessani eivät liittyneet minuun henkilökohtaisesti. Ne liittyivät siihen mitä heille edustin: mätää hallitusta, joka ei ollut tehnyt mitään tavallisten afganistanilaisten hyväksi, ja sellaista naisten vapautta, joka Changan kaltaisissa kylissä näyttäytyi ulkomaalaisten tungettuna. Talibanille minun tappamiseni olisi ollut voitto ja tapa muistuttaa Kabulin hallintoa siitä, että he hallitsivat Wardakin kaltaisia paikkoja. Mutta nyt kun Taliban oli voittanut, heillä ei ollut enää syytä tappaa minua. Itse asiassa heidän tarpeidensa kannalta oli parempi suojella minua. Kansainvälistä tunnustusta ja sen mukana seuraavaa taloudellista tukea jannonnut Taliban paiski helmikuussa 2022 hartiavoimin pr-töitä ja yritti vakuuttaa maailman siitä, etteivät he olleet enää sama kuin Afganistania 1990-luvulla hallinnut television ja musiikin kieltänyt sekä naiset sinisissä burkissaan varjoissa liikkumaan pakottanut ryhmittymä.

Olin äänessä suurimman osan ajasta kylän vanhimpien tapaamisessa. Miehet, joista suurin osa ei koskaan kuuntelisi vaimojensa, siskojensa tai tyttäriensä mielipiteitä, kuuntelivat hiljaa ja haltioituneina. Yleisön edessä puhuminen on sujunut minulta aina kuin luonnostaan: jopa silloin kun olen rättiväsynyt, voin kääntää katkaisijaa haastattelijaa tai yleisöä varten. Se on taito, jota aloin hioa jo pikkutyttönä sen tehokkuuden havaittuani. Olen todennut sen käyttökelpoiseksi jututtaessani maailman johtajia prameissa konferensseissa sekä lukutaidottomien afgaanimiesten vaatimattomissa savimajoissa.

# LANNISTUMATON NAISTEN OIKEUKSIEN PUOLUSTAJA

24-vuotiaan **Zarifa Ghafarin** ensimmäinen työpäivä afganistanilaisena pormestarina vuonna 2018 ei ollut helppo: kaupungintalon edessä häntä oli vastassa vihainen ihmisjoukko, ja hänen päästyään sisään miespuoliset kollegat marssivat ulos. Siksi, että hän oli nainen.

Ghafari ei kuitenkaan luovuttanut, ei vaikka hänet yritettiin tappaa kolmesti ja hänen isänsä murhattiin. Hän lopetti maakunnassa vallinneen korruption ja yritti nostaa naisten asemaa yhteiskunnassa. Mutta kun talibanit nousivat uudelleen valtaan vuonna 2021, Ghafarin oli paettava.

*Zarifa* on ainutlaatuinen ja rehellinen muistelmateos, joka luo kokonaiskuvaa Afganistanin kahdesta viimeisestä vuosikymmenestä. Ghafari kertoo tekemästään työstä ja naisista, joita hän edelleen yrittää auttaa talibanien hallitsemassa maassa, ja omasta visiostaan siitä, kuinka ruohonjuuritason aktivismi voi muuttaa naisten elämää maailmalla.

Kirjan kirjoittamista avustanut **Hannah Lucinda Smith** on toimittaja, joka on erikoistunut Lähi-itään. Hän on aiemmin kirjoittanut henkilökuvan Turkin johtajasta Recep Tayyip Erdoğanista.

